

*До спеціалізованої вченої ради К 64.051.31
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
61022, м. Харків, майдан Свободи, 6*

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук Папаяні Світлани Василівни на дисертацію ГОРОДОВЕНКА Артура Вікторовича на тему «Конституційно-правові засади модернізації системи судів загальної юрисдикції: проблеми теорії та практики», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Аналіз рукопису дисертації, автореферату та публікацій автора за темою дослідження дозволяє висловити наступні судження, висновки та пропозиції стосовно відповідності опонованої кваліфікаційної наукової роботи вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

Актуальність обраної тематики дисертаційного дослідження. Обрана автором тематика дисертації «Конституційно-правові засади модернізації системи судів загальної юрисдикції: проблеми теорії та практики» має значення як для розвитку та вдосконалення правової доктрини, для подальшого розвитку конституційно-правової науки та практики державотворення, так і для вдосконалення практичних аспектів реалізації реформування судової системи відповідно до європейських стандартів судочинства та судоустрою. Сучасні процеси державотворення та правотворення в Україні супроводжуються перманентним конституційним реформуванням, зокрема в частині правосуддя, а отже вимагають від науки конституційного права відповідних досліджень з метою пошуку оптимальної моделі побудови України як демократичної, соціальної та правової держави.

Проблематика судової реформи є сьогодні вельми актуальною, в першу чергу, через необхідність зміцнювати захист конституційних прав і свобод

громадян України, відповідно як до внутрішнього законодавства нашої держави, так і міжнародних документів, зобов'язання щодо виконання яких взяла на себе Україна. Реалізація конституційних прав громадян в умовах зовнішнього силового втручання, тимчасової окупації частини території України та дезорганізації регіонального життя населення значною мірою ускладнена й об'єктивно. Наприклад, передбачаючи в Основному Законі України право на судовий захист, конституцієдавець навряд розраховував на те, що люди, залишаючись громадянами України, можуть опинитися поза дією судової системи. На жаль, критично низьким є рівень довіри до вітчизняних судів українськими громадянами, яким доводилося стикатися з судовою системою. Крім того, особливого значення питання модернізації судової системи набуло після підписання, ратифікації та введення в дію Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом.

У зв'язку з вищезазначеним, актуальним завданням сьогодні залишається об'єктивний і чесний аналіз ситуації у сфері правосуддя та вироблення заходів щодо усунення нинішніх недоліків судової системи в Україні, розв'язання існуючих проблем, зокрема шляхом модернізації системи судів загальної юрисдикції.

Таким чином, обґрунтування актуальності обраної тематики дисертації як кваліфікаційної роботи свідчить про те, що її автор обрав важливу для теорії та практики конституційного права проблематику, правильно розуміє й оцінює її у плані соціальної, правової та наукової значущості. У цілому висвітлення та обґрунтування актуальності теми характеризує наукову зрілість і професійну підготовленість здобувача.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх актуальність і новизна. Ґрунтовне вивчення аргументованості авторських позицій у ході аналізу обраної тематики, логіки викладення матеріалу та змістовності висновків дає підстави стверджувати, що концепт дисертаційного дослідження, який полягає у вирішенні екзистенційних питань та перспектив конституційної модернізації

системи судів загальної юрисдикції України в умовах реалізації стратегічного курсу на європейську інтеграцію, автор розкрив повною мірою.

Представлена до захисту дисертаційна робота має на меті дослідження проблем теорії та практики конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України в умовах європейської міждержавної інтеграції (стор. 17 дисертації).

Досягнення вказаної мети обумовлює постановку та передбачає послідовне вирішення цілого ряду теоретичних та прикладних завдань, у тому числі: дослідити історико-правові аспекти становлення та розвитку судової влади; визначити концептуальні моделі судової влади та провести їх порівняльно-правовий аналіз; встановити загальні засади конституційної модернізації судової влади як об'єктивного суспільно-правового процесу; проаналізувати конституційні принципи функціонування судів загальної юрисдикції в Україні та Європейському Союзі; визначити конституційно-правовий статус судів загальної юрисдикції України на сучасному етапі суспільного розвитку; окреслити проблеми імплементації європейських стандартів судоустрою до національної правової системи України; розглянути перспективи конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України в умовах реалізації стратегічного курсу на європейську інтеграцію (стор. 17–18 дисертації).

Такий комплексний підхід надав автору можливість послідовно реалізувати завдання згідно зі змістом дисертаційної роботи, дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для науки конституційного права.

Беззаперечним науковим здобутком автора є міждисциплінарний методологічний інструментарій дисертаційного дослідження, що базується на поєднанні методології філософії, конституціоналізму та загальногносеологічних прийомів пізнання змісту конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції (стор. 18 дисертації).

Структура дисертаційної роботи Городовенка А.В. характеризується цілісністю й логічною послідовністю, що свідчить про системність представленого дослідження, а також відображає загальне бачення досліджуваної автором проблеми. Зокрема, як свідчить зміст роботи, в ході наукового пошуку, відповідно до законів формальної та діалектичної логіки, у першому розділі абсолютно закономірно досліджено історико-правові аспекти формування судової гілки влади на території сучасної України, визначено загальні закономірності та основні тенденції її прогресивного становлення та розвитку. Проведено аналіз науково-доктринальних та практичних підходів до визначення концептуальних моделей судової влади у сучасному світі, при цьому особливу увагу приділено існуючим моделям функціонування судової влади європейських правових держав. Надано змістовну характеристику конституційної модернізації судової влади, проаналізовано форми та наслідки її впливу на національну систему судів загальної юрисдикції як ключовий конституційно-правовий інститут сучасної правової держави (стор. 22–74 дисертації).

У другому розділі зазначається про те, що ефективна судова влада можлива лише за умови реального (фактичного) дотримання та виконання конституційних принципів у повсякденній судовій практиці. Така думка пояснюється, насамперед, важливим суспільно-політичним значенням діяльності судової влади, оскільки дотримання принципу конституційної законності, поряд із принципом верховенства права, в організації та функціонуванні судової влади є основною гарантією вільного доступу до правосуддя всіх громадян України. Вказується на ту обставину, що саме конституційні принципи є базовими та визначальними для формування належної моделі організації та діяльності судів загальної юрисдикції, втілюючи ключові конституційні цінності суспільства та його довгострокові цілі, іншими словами – формуючи конституційно-правову парадигму судової влади в державі. Досліджено сучасні підходи до визначення конституційно-правового статусу судів загальної юрисдикції в Україні, визначено основні

тенденції їх розвитку та модернізації як частини комплексної конституційної реформи (стор. 75–120 дисертації).

Третій розділ присвячено проблемам та перспективам конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України на сучасному етапі. Зазначається, що ключовою спільною конституційною цінністю, характерною для національних правових систем сучасних європейських держав, є верховенство права, що виступає і засадничою основою організації та діяльності системи судів загальної юрисдикції, онтологічно, аксіологічно та телеологічно-функціонально побудованої на європейських правових стандартах. Показано, що перспективи конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України в умовах реалізації стратегічного курсу на європейську інтеграцію слід розглядати з тих концептуальних позицій, що європейська інтеграція – це історичний цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції Гідності і політико-правовий процес, що у системі зовнішньополітичних пріоритетів України посідає особливе місце, виступаючи базовим фундаментом конституційної модернізації суспільних відносин (стор. 121–166 дисертації).

Серед основних положень дисертації Городовенка А.В., які виносяться на захист і заслуговують на увагу науковців, слід відзначити, що дисертантом:

- встановлено концептуальні особливості конституційно-правового регулювання організації та діяльності органів судової влади в країнах Європи, до яких відносяться: конституційна регламентація основних засад організації та діяльності системи судів загальної юрисдикції; деталізація конституційно-правового статусу судів загальної юрисдикції на рівні галузевого законодавства; стійка тенденція до розширення обсягу конституційного регулювання функціонування системи судів загальної юрисдикції;
- визначено основні напрями впливу процесу реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на подальші перспективи конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України;

- удосконалено уявлення про Суд ЄС як унікальний судовий орган, який на наднаціональному рівні поєднує у собі функції суду загальної юрисдикції, конституційного суду та адміністративного суду, що є безпосереднім проявом фундаментальної інтернаціоналізації конституційно-правових норм про судоустрій в правовій системі ЄС.

Позитивною стороною наукового пошуку Городовенка А.В. є те, що у своїй роботі автор вирішує важливу наукову проблему, пов'язану з конституційно-правовими засадами модернізації системи судів загальної юрисдикції. Беззаперечною науковою новизною праці є те, що представлена дисертаційна робота дійсно є першим комплексним науковим дослідженням конституційної модернізації системи судів загальної юрисдикції України саме в умовах європейської міждержавної інтеграції та комплексної конституційної реформи в Україні.

Цікавими та багато у чому новаторськими за характером узагальнень є запропоновані автором кроки щодо запровадження антикорупційної спеціалізації та спеціалізації з питань інтелектуальної власності у вже існуючих судах загальної юрисдикції замість створення окремих спеціалізованих судів з урахуванням досвіду зарубіжних країн. Зокрема, автором встановлено та доведено, що виділення у системі судів загальної юрисдикції спеціалізованого суду для розгляду справ про корупційні правопорушення є недоречним, оскільки це не призведе до суттєвого розвантаження загальних судів та жодним чином не підвищить якість відправлення правосуддя, оскільки складність вирішення корупційних справ не є надмірною порівняно з іншими справами про тяжкі й особливо тяжкі злочини, а крім того, створення окремого суду, який би вирішував справи про корупційні правопорушення, навпаки здатне полегшити можливості зовнішнього тиску на суддів, адже справи будуть вирішуватись порівняно невеликою кількістю суддів, їх обрання на посади може зумовлюватись необхідністю прояву лояльності в необхідних справах, що, в свою чергу, є

менш вірогідним у разі вирішення справ про корупційні правопорушення у загальних судах.

Натомість, доцільним, на думку автора, є виділення не окремих спеціалізованих судів (наприклад, антикорупційних та у сфері інтелектуальної власності), а запровадження відповідної спеціалізації у вже існуючих судах загальної юрисдикції, адже даний підхід мінімізує витрати на утримання апаратів судів (принцип економічної доцільності судової реформи) та вирішить питання територіальної доступності населення до правосуддя (забезпечення доступу до суду як елемент конституційного права людини і громадянина на справедливий суд) (стор. 119–120 дисертації).

Викладені в дисертаційному дослідженні Городовенка А.В. наукові результати є достовірними та в достатній мірі обґрунтованими. Цей висновок базується на широкому використанні в дисертації традиційних і новаторських теоретичних здобутків вітчизняної та зарубіжної науки конституційного права, державознавства та теорії права, раніше апробованих і нових методів теоретичного дослідження, узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду. Опрацьована значна кількість наукових праць з обраної тематики, а також великий масив нормативно-правових джерел, що забезпечило високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження.

Оцінюючи повноту викладу основних результатів дисертації, зазначимо, що її основні положення відображено в 5 наукових статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, у тому числі й 2, внесених до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus International» (Польща), 1 стаття у фаховому виданні іноземної держави, і тезах 3 доповідей на наукових конференціях.

Автореферат дисертації Городовенка А.В. повно та адекватно відтворює основні положення та висновки дисертації на тему «Конституційно-правові засади модернізації системи судів загальної юрисдикції: проблеми теорії та практики». Їх зміст і положення, що є предметом захисту, ідентичні.

Практична цінність результатів дослідження. Результатам дисертаційного дослідження Городовенка А.В. притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в усіх розділах та структурних компонентах дисертації. Результати, здобуті автором під час написання роботи, можуть бути використані: *у науковій діяльності* – для подальшого доктринального опрацювання шляхів удосконалення організації та діяльності системи судів загальної юрисдикції; *у правотворчому процесі* – при розробці проектів законів, що регулюють сферу судоустрою та судочинства; *у правозастосовній діяльності* – для теоретико-методологічного забезпечення професійної діяльності суддів та співробітників апаратів судів загальної юрисдикції; *у навчальному процесі* – при підготовці підручників, навчальних посібників, інших навчальних матеріалів з дисциплін, які розглядають організацію та діяльність судових органів, конституційно-правовий статус суддів, форми та методи здійснення правосуддя та інших функцій судів загальної юрисдикції.

Водночас, як і будь-яке наукове дослідження, робота Городовенка А.В. містить окремі недостатньо аргументовані або дискусійні положення, які можуть стати предметом подальшої наукової дискусії, зокрема:

1. У Конституції України закріплено принцип розподілу гілок влади, значення якого полягає у збалансуванні державно-владних повноважень між органами державної влади, забезпеченні дієвої системи стримувань і противаг. Однак в українських реаліях нормою є, на жаль, публічне паплюження представниками однієї гілки влади – іншої задля отримання прихильності громадськості/електорату. І хоча, судова влада – не зовсім політична влада, а, як зазначав Ш. Монтеск'є, «радне гарантія»¹, зазначене в першу чергу негативно відбивається саме на судовій владі. У своїй роботі автор вказує, що «на теперішній час наступними кроками реформування судової влади є відновлення довіри суспільства до останньої завдяки наближенню до європейських стандартів, у контексті євроінтеграції України, національної

¹ Монтескье Ш. Избранные произведения. – М.: Госполитиздат, 1955. – 803 с.

системи правосуддя» (стор. 64 дисертації). Із зазначеного твердження вбачається, що «наближення судової влади до європейських стандартів» є ключовою або однією з ключових умов відновлення довіри суспільства до останньої. Погоджуючись з думкою автора щодо критично низького рівня довіри громадян до вітчизняних судів та необхідності системного вирішення цього питання, хотілося б почути думку автора з приводу того, чи достатнім для вирішення цього питання буде «наближення судової влади до європейських стандартів»? Які, можливо, іще кроки необхідні задля зміцнення/відновлення довіри громадськості до судової влади (вироблення стратегії відносин судів зі ЗМІ та громадянським суспільством, загальнодержавна політика зі зміцнення довіри до судів тощо)?

2. Досліджуючи проблематику конституційно-правових засад модернізації системи судів загальної юрисдикції, автор приділяє окрему увагу загальним засадам конституційної модернізації суспільства. Наразі серед юристів-конституціоналістів точаться серйозні дискусії щодо доцільності перманентних змін до Основного Закону країни. Існує кілька діаметрально протилежних точок зору: одні наполягають на тому, що треба навчитися жити за Конституцією, замість постійного її переписування; інші вважають, що змінювати Конституцію необхідно, враховуючи політичні реалії, за яких ухвалювався Основний Закон України, наша Конституція є «Конституцією компромісу»; а дехто навіть наголошує на необхідності ухвалення принципово нового акта найвищої юридичної сили («нової Конституції») з урахуванням викликів, що постають перед нашою країною в умовах сьогодення. Тому цікаво почути позицію автора з цього приводу.

3. Позитивно оцінюючи обрану автором предметну спрямованість дисертації на дослідження конституційно-правових засад модернізації системи судів загальної юрисдикції, зазначимо, що автор доволі фрагментарно аналізує у контексті своєї роботи роль та значення усталеної практики Європейського суду з прав людини, підкреслюючи, переважно, «винятково значиму роль Суду ЄС» (стор. 20, 92–94, 169 дисертації). У цьому контексті

хотілося б почути думку автора з приводу того, чи впливає пряме застосування судами загальної юрисдикції Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та усталеної практики Європейського суду з прав людини на процес адаптації національної правової системи до європейського права в контексті конституційно-правової модернізації, враховуючи, що Конвенція відповідно до статті 9 Конституції України є частиною національного законодавства України.

4. На сторінці 41 дисертації автор вказує, що для досягнення позитивних результатів судової реформи необхідно «створити оптимальну модель українського судоустрою» з урахуванням досвіду іноземних країн. Крім того, Городовенко А.В. у своїй роботі здійснив поглиблений порівняльно-правовий аналіз концептуальних моделей судової влади на прикладі таких країн, як: США, Грузія, Французька Республіка, Республіка Казахстан та інших країн (стор. 41–62 дисертації). У цьому контексті цікавою є позиція автора, який стверджує, що «відсутність конкретних стандартів щодо якісного та кількісного регулювання судової влади на рівні конституції держави зумовлює його багатоваріантність». Однак в дисертаційному дослідженні відсутні пропозиції автора щодо згаданої «оптимальної моделі українського судоустрою». Тому, хотілося б під час прилюдного захисту почути думку автора з цього приводу.

Зазначені зауваження та побажання є дискусійними, мають уточнюючий та рекомендаційний характер і в цілому не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження Городовенка А.В.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням, дисертація відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій і встановлені у «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня

2013 року № 567, а також основним вимогам чинного законодавства щодо дисертацій та авторефератів дисертацій.

На підставі вищевикладеного слід констатувати, що дисертація на тему «Конституційно-правові засади модернізації системи судів загальної юрисдикції: проблеми теорії та практики» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, а її автор – Городовенко Артур Вікторович, за результатами і на підставі публічного захисту в установленому порядку, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, в.о. керівника
Управління комунікацій Конституційного
Суду України та міжнародного співробітництва
Секретаріату Конституційного Суду України

С. В. Папаяні

